

# NANSEN over SAMOJEDEN

## een bloemlezing uit 1913: 'Siberië, Land van de toekomst

vertaald door: Eris Koops

*Als gast maakt Fridtjof Nansen in 1913 een bootreis mee van Noorwegen naar de Jenissei, om de noordelijke handelsroute naar Siberië nieuw leven in te blazen.*

*De tocht is georganiseerd door Jonas Lied, oprichter van de Siberische Compagnie.*

*Wostrotin, ex burgemeester van Jenisseisk, en Loris-Melikov, ambassade-secretaris in Christiana, vertegenwoordigen de Russische regering. Johan Samuelsen is de kapitein van het in Nederland gebouwde stoomschip "Correct"*

*Hans Christian Johansen, reeds kapitein op Nordenskölds Vega-expeditie in 1878, ging mee als ijsloods.*

*5 augustus vertrekken ze uit Tromsø. 12 Augustus zijn ze in een ijsvrije strook voor de kust aangeland.*

## Hoofdstuk 2

### SAMOJEDEN OP BEZOEK

*12 augustus*

De westenwind dreef ons langzaam naar het land toe. Toen we dichterbij kwamen zagen we de mensen boven bij het baken bewegen. Ze stonden blijkbaar in een groepje bij elkaar naar ons te kijken.

Waren het Samojeden of waren het Russen, die hier verzeild waren geraakt om een station voor draadloze telegrafie in te richten?

In de baai ten noorden van het baken zagen we een boot liggen met een mast. Er waren hier dus Russen, en omdat het voor ons altijd belangrijk kon zijn iets over de toestand van het ijs te vernemen, besloten we naar de kust te roeien, terwijl de kapitein sliep.

Nog voor onze boot klaar was voor de afvaart riep Johansen uit de uitkijktoren dat er een boot aankwam.

Grote spanning aan boord: waren het Russen of Samojeden?

Over de verspreide schollen konden we door de verreijker de mensen in de boot herkennen. Ze droegen Samojeedse rendierpelzen, met de capuchon over het hoofd. Ze zien er, zoals Loris-Melikov zegt, als meerkatten uit. Het waren in totaal zes personen, maar hun geslacht vast te stellen was niet zo eenvoudig.



Wostrotin riep hun in het Russisch een welkomstgroet toe, maar zij bogen op oosterse wijze, en wuifden met de hand terug. Wostrotin sprak ze opnieuw aan. De oude man aan het roer, de hoofdman wellicht, ging midden in de boot staan, maakte een buiging en bleef ons in gebogen houding niet begrijpend aankijken. De anderen hielden op met roeien en aarzelden besluiteloos. Nu wuifden wij allen vriendelijk, en nodigden ze met gebaren uit naderbij te komen. Langzaam en voorzichtig dreven ze naar de valreep, terwijl Wostrotin tegen hen bleef praten.

Het bleek dat een van hen een beetje Russisch sprak. Hij stamde uit het district Pustosersk, en was zonder twijfel een Syrjaan. De Syrjanen zijn, zoals Wostrotin ons vertelde, de bloedzuigers van de Samojedden. De overigen waren Samojedden uit het district Obdorsk. De Syrjaan vertelde dat hij samen met de oude man de jacht en de visvangst bedreef. Daarnaast bezat hij wat rendieren en dreef zeker ook handel. Hij scheen een slimme knaap te zijn, en onderscheidde zich duidelijk van de anderen. Met een zekere trots vertelde hij, dat hij het litteken rechts onder aan z'n lip door een messteek bij een vechtpartij had opgelopen. Wostrotin zei dat de Syrjanen grote vechtersbazen waren en erg veel van wodka hielden, terwijl de Samojedden vreedzame lieden waren, ook als ze geen gelegenheid voorbij lieten gaan om zich te bedrinken. De oudste in de boot, die weer aan het roer zat, had een dunne grijzige baard, en zag er niet als een echte Samojeed uit, in tegenstelling tot een jongere man van ongeveer 25, met een aansprekend, bijna knap gezicht. Er werd ons verteld, dat hij degene was die de boot voor ze gebouwd had. Dan was er nog een wiens hele gezicht met rode pokkenlittekens was bedekt, en die er zeer lelijk en weinig opwekkend uit zag.

We nodigden ze uit aan boord te komen, en toen ze de valreep opklommen zagen ze er echt als een stel meerkatten uit. Voorzichtig stapten ze rond en bekeken wat hun op het grote

stoomschip merkwaardig toescheen. Zo'n groot schip hadden ze nog nooit gezien. Al dat kostbare ijzer aan boord betastten ze zorgvuldig. De ijzeren stagen van de grote schoorsteen bekeken ze heel nauwkeurig, net als de takels, die ook van staal waren, net als de masten en de luiken onder in het schip. Ze keken in de zwarte diepte van de machinekamer, waaruit de merkwaardige geluiden van de stokers opklonken, die zongen, en met hun gereedschappen rammelden; het was een geheimzinnige onderwereld.

Onderwijl ontwaakte Lied's handelsgeest; hij begon een ruilhandel met de Samoeden en kocht van hun twee messen waarvan de scheden met messing beslagen waren, en verder riemen en kettingen van messing. Van zijn artikelen waren ze bijzonder onder de indruk van een elektrische zaklantaarn. Een van hen wilde die beslist hebben. Hij verwachtte zeker thuis in het kamp met dit toverding groot opzien te baren. Maar wat voor gezicht zullen ze trekken als de betovering niet meer werkt en er geen licht meer uitkomt? Toen kwamen ze in onze salon, keken rond en kregen onze grammofoon te horen, die echter geen erg grote indruk maakte, omdat ze naar hun zeggen in Obdorsk een betere gehoord hadden, die veel harder ging. Tenslotte betraden ze ook de bestek-kamer, waar ze het suizen en fluiten van de elektrische vonken hoorden terwijl er getelegrafeerd werd. Star, met open mond bleven ze staan. Ze gluurden langs elkaar heen, en op hun gezichten stond onverholen bewondering en verbazing. Of ze begrepen dat dit wonderlijke apparaat door de lucht boodschappen naar verre bestemmingen zond, is ongewis. Maar in ieder geval begrepen ze dat ze hier kennis maakten met een nieuwe wonderbaarlijke kracht.

Hun kleding bestaat voornamelijk uit rendiervellen, die ze op het blote lijf dragen. Waar een gat zit ziet men de geelbruine huid er onder. Bij mannen en bij vrouwen wordt het bovenlijf bedekt door een rendierpels met capuchon; daarom is het onderscheid moeilijk voor een ongeoeffende waarnemer. Ik dacht zelf dat het gezelschap uit zes mannen bestond, maar een aantal van onze mannen zou zweren dat er twee vrouwen onder waren. Ook de telegrafist beweerde later met zekerheid dat er een vrouw bij geweest was, hij had haar aan haar keerzijde herkend.

Met Wostrotin als tolk kwam ik te weten dat de Samoeden de boot zelf gebouwd hadden, en wel van planken die ze helemaal uit Obdorsk gehaald hadden, op drie aan elkaar gebonden rendiersleden getrokken door zes rendieren. Men begrijpt hoe moeilijk het is om op deze manier aan een boot te komen, en dat er maar zelden hier aan de kust iemand een kan bezitten. De vangst van robben, walrussen en ijsberen wordt anders slechts op het ijs in de nabijheid van land bedreven.

Op Jamal zouden er volgens een ruwe schatting zo'n 350 mannelijke Samoeden tussen 15 en 50 of 55 jaar zijn, die belastingplichtig zijn aan de Russische regering. Zodoende kan men de totale bevolking van het schiereiland inclusief vrouwen en kinderen op zo'n 1000 zielen stellen. Ze behoren tot een tak van de Juraken die Kamen-Samoeden (Oeral-Samoeden) genoemd worden. Ze zijn een weinig met de Ostjak-Samoeden vermengd. Een aantal van hen leeft op de hellingen van het Oeralgebergte in het zuiden van Jamal; hun aantal wordt eveneens op 1000 geschat. Af en toe komen Samoeden uit het gouvernement Archangelsk in het westen van de Oeral naar Jamal; maar verder zijn bijna alle Samoeden die hier vertoeven uit het district Obdorsk.

In de loop van het jaar ondernemen ze twee grote tochten. Bij het begin van de winter trekken ze met hun rendieren naar de bossen in het stroomgebied van de Ob, bij Nadim en Obdorsk, en in de winter blijven ze daar. Op de jaarmarkt die gedurende de winter in Obdorsk wordt

gehouden, verkopen ze pelzen, walrustanden, rendiervellen en -vlees, en voorzien ze zich van de noodzakelijke levensmiddelen, van kruit en lood, evenals andere noodzakelijke dingen. De levensmiddelen zijn voornamelijk meel, tarwebrood, boter, thee en tabak, die gepruimd wordt; roken en snoepen komt maar zelden voor. De rijken onder hen kopen ook suiker en witte bloem, en allen natuurlijk naar draagkracht wodka, want ze houden heel erg van een borreltje en als ze er aan kunnen komen genieten ze er gewoonlijk overmatig van. In noodgevallen kopen ze ook wodka van mensen die een nederzetting op de toendra hebben, en dan kan het voorkomen dat ze een tsjetwert, dat is 3,1 liter, met een rendier ter waarde van 10 roebel betalen.

In maart en april keren ze naar hun weidegronden op Jamal terug. Dat gebeurt, opdat de rendieren in de zomer niet al te zeer door de muggen en dazen gekweld worden. Ze trekken met hun dieren noordwaarts waar het kouder is, of de bergen in. Met de reis van Obdorsk naar het midden of noorden van Jamal gaat zo'n twee maanden heen, en de terugreis in de herfst neemt dezelfde tijd in beslag. Op deze wijze is de Samojeed met z'n tent vier maanden per jaar onderweg, naar het noorden en vandaar weer naar het zuiden. De overige acht maanden brengt hij betrekkelijk rustig door op de toendra van Jamal of in de bossen aan de Ob.

Van november tot maart is het schiereiland Jamal bijna geheel verstoken van mensen. Slechts een paar Samojededen blijven achter aan de Straat van Malygin en aan de kust van de Karazee, om in het voorjaar tijdig ijsberen te vangen. Af en toe blijven ook wat Samojededen aan de monding van de Ob en bij de grote meren, omdat ze voor de grote tocht naar het zuiden te weinig rendieren bezitten. Ze moeten zich dan met visvangst behelpen, en blijven daar soms jarenlang zitten.

Op Jamal zijn er tien verschillende stammen, die zich in de regel op hun eigen deel van het schiereiland ophouden. Elke stam stelt gewoonlijk bepaalde grenzen aan z'n rendierweiden, die ook voor hun tshum (tent) gelden, hoewel ze zich daar niet altijd scherp aan houden. De tenten blijven in de zomer meestal binnen deze gebieden; een verhuizing vindt alleen plaats als de rendieren een nieuwe weide nodig hebben. In zijn gebied vist de Samojeed in de meren, en jaagt op de wilde ganzen in de ruiperiode. De holen van de witte en de blauwe vos ziet hij als zijn onbetwistbare eigendom, en stelt z'n strikken en vallen in de buurt op.

De Samojededen leiden op Jamal een goed leven. Het is een vruchtbaar land met uitgestrekte weiden, en rijk aan pelsdieren, vogels en vissen. Daarom wonen ook zoveel Samojededen daar. De kuddes van de afzonderlijke rendierbezitters tellen tot wel 5000 dieren. Samojededen die slechts twee- of driehonderd rendieren hebben gelden als weinig welvarend. Wie slechts een paar dieren z'n eigendom mag noemen trekt ter visvangst naar de kust, in het bijzonder de westoever van de Ob. Ze leven ongeveer zoals de Zee-Finnen in Noorwegen, alleen zijn die veel armer. Hoe verder men de toendra van Jamal in gaat, desto rijker zijn de Samojededen. Een welgestelde Samojeed heeft twee tot drie, zo niet vier tenten, met vele slaapplekken van rendierhuiden, al naar gelang de grootte van de familie. In de regel heeft een man maar één vrouw. Rijkere en liefhebbers van het vrouwelijk geslacht, die ook onder Samojededen niet zo zeldzaam zijn, hebben twee, drie of zelfs vier vrouwen, die dikwijls in verschillende tenten wonen.

Een vrouw betaalt men bij de Samojededen met 30 tot 100 rendieren, en daarbij nog vellen en allerhande andere dingen. De vader van de bruid schenkt de bruidsschat, kleding, bontkleding en dikwijls ook sierraden en pronkrendieren, die als persoonlijk bezit van de vrouw gezien worden. Krijgt een Samojededenman genoeg van een vrouw, omdat ze lui is en niet wil werken,

dan kan hij haar naar haar vader terugsturen, maar de aankoopsom van de bruid mag niet terugverlangd worden. De vader is daarmee niet altijd ontevreden, want hij kan de dochter opnieuw verkopen, en daarvoor nogmaals betaling ontvangen.

De Samoeden zijn geestelijk heel goed bij en zullen qua intelligentie niet lager staan dan een gewone Russische boer. Het mooiste wat ze zich kunnen indenken is natuurlijk Obdorsk, en ze hebben achting voor een cultuur die zoiets tot stand brengt. Maar met de trots van een nomade schatten ze hun eigen cultuur en hun vrije leven op de toendra evenzo hoog in. Daarin kan noch de Rus, noch de Syrjaan zich met hen meten. Het viel me op dat deze Samoeden, die we bij Jamal tegenkwamen, er in het algemeen goed uitzagen. Ze waren iets groter en steviger dan onze Berg-Finnen, ze waren middelgroot, wellicht iets groter.



De heer Kai Donner vertelde mij, dat volgens de metingen die hij bij verschillende Samoedenstammen had kunnen uitvoeren, de lichaamslengte meestal tussen 160 en 165 cm varieerde, terwijl die van de gemiddelde Ostjaak op 170 cm ligt. De schedelindex van de Samojeed is in doorsnee ongeveer 82. Men heeft dus niet met een uitgesproken korte schedel te maken, eerder met een middelmaat, terwijl de index bij de Ostjaken 89 is, wat op een ongewoon korte schedel wijst.

Ik kan niet echt zeggen dat ze uitgesproken Aziaten of Mongolen met uitstekende jukbeenderen en schuinstaande ogen waren. Ze waren meest baardloos en bruin, met lang zwart haar, maar de gezichten waren voor een deel zelfs naar onze smaak tamelijk knap te noemen. Bij deze mensen is waarschijnlijk de vermenging met Russisch bloed en misschien ook met andere volkeren uit het zuiden, tamelijk sterk. Schitkov vertelt dat hij in het binnenland van Jamal twee mannen aangetroffen heeft, die tot de Okotetta- en Lamdustam behoorden. Rijzig van gestalte en krachtig gebouwd, hadden ze grote rechte, bijna adelaarsneuzen. Naar Schitkovs gids beweerde, treft men vaak hetzelfde type onder de meer naar het zuiden wonende Samojedeen aan; ook bij de Mogulen zijn soms dergelijke gelaatstrekken te vinden. Ze herinneren aan de noordelijke volkeren van de zogenaamde paleo-aziatische groep, en zowel de Samojedeen als de Mogulen kunnen zich met zulke volkeren, evenals bijvoorbeeld met de Jenissei-Ostjaken vermengd hebben.

De oude uit het gezelschap dat ons met de boot bezocht, had wat spaarzame baardgroei; hij scheen tamelijk veel Russisch bloed in zijn aderen te hebben. In 't bijzonder in de visserijgebieden langs de Ob, waar Russische arbeiders en Samojedeen samenwonen, treedt zo'n rasvermenging niet zelden op.

Terwijl wij ons met de gasten bezig hielden, was de hemel opgeklaard, en zagen we in het noorden breed open vaarwater voor ons liggen. De kapitein kwam net na z'n slaapje aan dek, en nu moesten we verder zien te komen. Toen de Samojedeen merkten dat ze zich moesten verwijderen, vroegen ze wodka te mogen kopen; doch met een vaderlijk hoofdschudden maakte Wostrotin ze duidelijk dat daar geen sprake van kon zijn. Toen ze ten slotte inzagen dat de moeite tevergeefs was, daalden ze zeer teleurgesteld de valreep weer af en stapten in hun boot.

Toen we op volle kracht naar het noorden voeren zagen we hoe ze het kleine zeil ontvouwd en zich terugbegaven naar de kleine landtong waar ze vandaan kwamen. Het is opmerkelijk dat precies op dezelfde plaats twee Samojedeen ons aan boord van de Fram bezocht hadden, toen we hier op 9 augustus 1893 lagen, op weg naar het oosten, om noordwaarts in de poolzee door de dringen. Wat gaat de tijd toch snel! Is dat werkelijk al twintig jaar geleden? ....

### *13 augustus*

.... In de namiddag klonk: boot in zicht! Dat was iets onverwachts, hier buiten in het ijs, zover van het land af. Weer kwam een Samojedeenboot aangeroeid met vijf man, die bijna geen woord Russisch verstonden. De stuurman lag naar achteren geleund als een pascha, hij was zeker de hoofdman. Hij toonde een opvallende gelijkenis met een Chinees, net als de voorste roeier. In het midden zat een man zonder neus, en met een scheef gat, dat een mond moest voorstellen. Hij leek wel een melaatse, maar was eerder een slachtoffer van de syfilis, en zag er gruwelijk uit. Het gezicht van de andere man in het midden was rood opgezet en overdekt met littekens van de zwarte pokken, als hij ook al geen syfilis had.

Ze mochten aan boord komen en op het dek rondkijken. Weer dezelfde geschiedenis; alles werd betast en bekeken. Maar met de conversatie ging het minder, de Russische woordenschat was weldra uitgeput, en we waren hoofdzakelijk op gebarentaal aangewezen. Toen ze weer in hun boot stapten kregen ze wat brood mee, een geschenk van de steward, wat veel bijval oogstte. Onvergelijkbaar veel meer indruk maakte echter een fles whisky. Die ging dadelijk de ronde van mond tot mond, en werd dan aan de hoofdman teruggegeven. Deze vergenoegde zich niet met een enkele slok, zijn hele gezicht glansde van tevredenheid toen hij ons met de opgestoken fles toewuifde en zich gelukkig op z'n maag sloeg.





Onder ze dingen die ze ons toonden was niets van bijzondere waarde. Uit een kist in hun boot haalden ze vis; deze behoorden tot de zalmachtigen, volgens mij waren het muksunen, die er ook bij de Jenissei zijn, brede vissen met grote glanzende schubben en een naar verhouding kleine kop. De grootste vissen waren zo'n 30 centimeter lang. Ze waren slecht ingezouten, en roken niet erg best. Er waren een paar versere, daarvan gaven ze ons er twee, als tegengeschenk voor het brood. We hebben er 's avonds een geprobeerd, maar hij was niet echt fris meer. Toen we ze vroegen waar ze de vis gevangen hadden, wezen ze met hun vinger naar het land; ik kon er echter niet uit opmaken of ze daarmee de kust of het binnenland bedoelden, maar ik denk eerder dat de vis uit een meertje in het binnenland afkomstig is.

Ze vingden aan met het ontvelen van een paar van deze vissen en begonnen toen te eten. Ze sneden de vis overlangs in tweeën, staken de lange stukken in hun mond, en terwijl zij het eind met de hand vasthielden sneden zij de hap dicht voor de lippen met hun mes af. Op dezelfde wijze eet de Eskimo, met het verschil dat de Eskimo's z'n stuk vlees of vis voor de mond met het mes van boven naar beneden afsnijdt, terwijl zij het van onder naar boven doen. Maar beide volken hebben daarin een even grote vaardigheid, zodat ze zich niet in de neus, noch in hun lippen snijden. Het duurt niet lang voor ze een grote rauwe vis op deze wijze weggekwikt hebben. Ze hadden ook een kleine zeehond, een ringelrob, in de boot, die ze hadden geschoten. Ze hadden verscheidene buksen bij zich, en een Noorse walrushar-poen. Toen ze aan de ijsschots voor het schip lagen, dook er een ringelrob op. Een van hen gaf hem dadelijk een schot hagel. Hij zonk echter voordat ze hem met de boot bereiken konden; hij slingerde 'm zijn harpoen nog in het water na, maar kon z'n prooi niet verschalken. Toen de Samoeden zagen dat de zeehond geraakt was, schreeuwden ze samen van vreugde, en maakten gedurende de hele jacht een ontzettend kabaal; ik houd ze sindsdien niet meer voor

zulke goede jagers, in 't bijzonder als ik er aan denk hoe geruisloos de Eskimo te werk gaat als hij een prooi in 't vizier heeft. Ze hadden nog een kleine boot op sleeptouw. Die was zo'n vier meter lang en werd stellig voor de robbenjacht gebruikt als ze daar op uit waren. De grote boot was de reisboot, die was tegen de 7 meter lang.

Toen wij met de boot van het schip naast hun lagen en probeerden te praten en hun werktuigen te bekijken, begonnen ze opeens te schreeuwen en elkaar toe te roepen. Onze stuurman kwam er met de jol aan; ze wezen met hun vinger naar hem en rolden om van het lachen en joelden als dollen. Dit schouwspel heeft, denk ik, van alles wat ze bij ons gezien hebben, de meeste indruk gemaakt: dat een man een boot voortdrijft door een roeispaan achter zich heen en weer te wrikken was voor hen totaal nieuw en onbekend. En toen hij de boot zo snel vooruit liet schieten dat het water voor de boeg schuimde, bereikte het gejoel een hoogtepunt.

Terwijl ze nog naast ons lagen, werd ons toegeroepen dat er een tweede boot aan kwam; weldra was die ook ter plaatse. Op de achterstevan zat een oudere man, de aanvoerder, met spaarzame baardgroei. Daarnaast een drie- tot vierjarig kind, waarschijnlijk de jonge prins, die hij ons met trots toonde en die hij zei ons toe te knikken. Buiten hem waren er nog vier man in de boot. De een had een donker, zeer nijdig gezicht, dat er wild uit zag; mij scheen het aan een vrouw toe te behoren. Ook deze lieden verstonden maar een paar woorden Russisch, en er was niets wijs uit te worden. Nauwelijks waren ze bij ons aangekomen, of de eerste groep begon hen van alles toe te roepen, waarbij allen door elkaar schreeuwden. Ze brachten hen op de hoogte dat de stuurman de jol met een roeispaan gewrikt had; daarover schenen ze zich allen kostelijk te amuseren. De nieuw aangekomenen wilden brood en thee kopen; helaas hadden we niets te verhandelen, maar desondanks konden er wel een paar stukken brood af. Toen gaven we ze nog een paar walnoten en een stuk chocola voor het kind, dat zich daar echter niet door liet imponeren, maar het dadelijk met veel behagen in de mond stak. De nieuwgekome boot had eveneens een kleinere op sleeptouw en daarbij nog een ongeveer 30 cm lang bootje. Toen de hoofdman zag, dat we er naar keken, tilde hij het op en liet het ons zien, het was het speelgoed van de kleine prins. Beide boten waren in ieder geval op robbenjacht geweest, en toen ze het grote donkere schip gezien hadden, waren ze meteen naar ons toe geroeid. De mensen kletsten onophoudelijk, maar hun taal was voor ons volkomen onverstaanbaar. Ze staarden ons aan, en maakten geen aanstalten om weg te varen.

Om half tien ging de zon vurig gloeiend onder, in de stille nacht achter het ijs. De zee tussen de schotsen was zo glad als een spiegel, geen zuchtje wind roerde zich. In het zuiden lag een mistbank, zo blauw als Deens porselein. Het ijs was onveranderd, maar bij de windstilte nu verplaatst het zich zeer langzaam, en als we, wat we hopen, morgen oostenwind hebben, zal het iets van het land af drijven. We zetten ons aan de avondboterham op het schip. De Samoeden lagen er nog steeds. Toen we weer aan dek kwamen waren ze naar het ijs terug gevaren. We konden niets beters doen dan te roken en met kaartspel de tijd te verdrijven; meestal werd er "Boston" gespeeld.

## **hoofdstuk 5:** **"SAMOJEDEN"**

Bij hetgeen mij bij deze reis als meest aanlokkelijke voor ogen stond, behoorde de gelegenheid een paar van de natuurvolkeren van Siberië van nabij te zien. Natuurvolkeren hebben een sterkere aantrekkingskracht naar mate ze oorspronkelijker zijn, en in dit merkwaardige land is er een veelvoud van zulke volkeren, die verhoudingsgewijs weinig bekend zijn.



Langs de Jenissei stroomopwaarts vinden we al volksstammen genoeg voor we bij Jenisseisk komen. Eerst de zogenaamde Jenissei-Samojeden; dan de Juraken, een andere Samojedenstam; daarna tussen de Ob en de Jenissei de Ostjak-Samojeden. Verder westwaarts in de richting van de Ob de Ostjaken, die een Finse stam zijn. Dan weer aan de oostzijde van de Jenissei, de Dolganen; daarop het raadselachtige volk van de Jenissei-Ostjaken, die heel anders dan de anderen zijn, waarschijnlijk de laatst overgeblevenen van een groot en machtig volk zijn, dat eens grote stukken van Siberië bewoont heeft. Tenslotte de wijdverbreide Toengoezen. Buiten de Russen zullen er hier en daar ook nog wel Jakoeten voorkomen.

Alleen in deze omgeving is er voor een taalonderzoeker of antropoloog meer dan genoeg te vinden. Sinds de voortreffelijke Finse taalonderzoeker Alexander Castrèn in het midden van de vorige eeuw, en de grote Siberië-onderzoeker Middendorf ongeveer in dezelfde tijd deze streken bereisd hebben, zijn deze volkeren en hun taal nog maar weinig onderzocht. Ofschoon de Samojeden in aantal niet beduidend zijn, vertonen ze toch een dermate grote verspreiding over de Siberisch-Europese toendra en de noordelijke bosgebieden van de Chatangaboekt aan de oostzijde van het schiereiland Taimyr tot aan de kust van de Witte Zee in het westen, een gebied van zo'n 3000 kilometer. Ook in het zuiden moeten ze vroeger een grote verspreiding gekend hebben, want nog steeds is er aan de zijrivieren van de Jenissei, de Kan en de Mana, aan de noordzij van het Sajangebergte, een kleine eenzame Samojedens-tam, de zogeheten Kamassinen of Kamassinen; zij spreken Samojeeds.

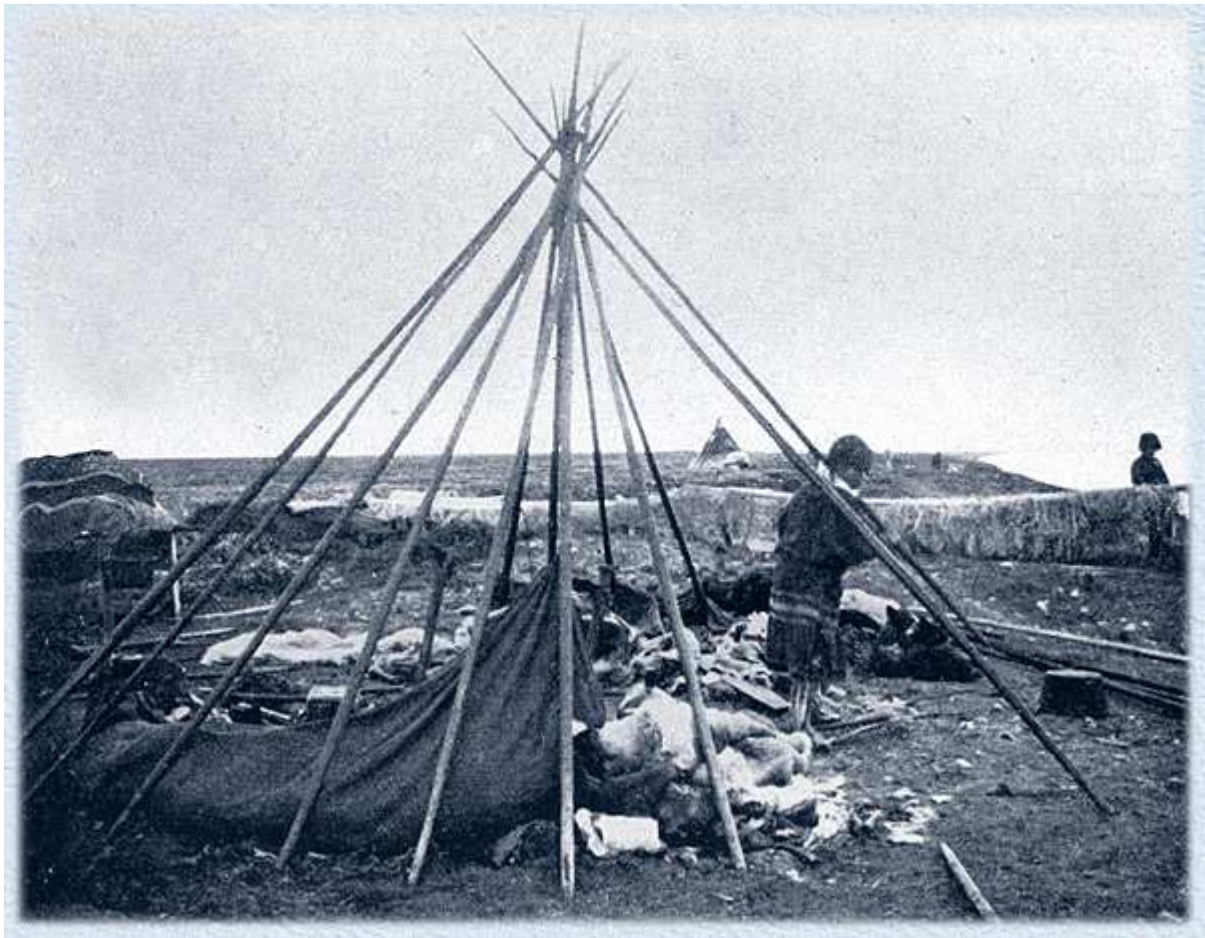
Vanwaar deze wijdverbreide Samojeden oorspronkelijk afkomstig zijn, weten we eerlijk gezegd niet. Menige hypothese daarover zal net zo betrouwbaar zijn als die van de geleerde monnik, die aan Castrèn een manuscript overhandigde, waarin hij klaar en duidelijk bewees dat de Samojeden van de Israëlieten afstamden, omdat ze de tien geboden kenden. Gewoonlijk neemt men aan dat ze een volk vormen en, in verscheidene stammen verdeeld, van oorsprong in het Altai of Sajangebergte woonden.

Chinese geschiedschrijvers maken in de 7e eeuw gewag van een volk genaamd Dubo, dat in de Altai op de hoogvlakte oostelijk van het Kossogolmeer woonde. De Dubo bedreven veeteelt noch akkerbouw, maar waren vissers en jagers. Er werden nog twee andere, met hen verwante stammen genoemd. Aan de voeten droegen ze "houten paarden", dat wil zeggen ski's, en krukken onder de armen, skistokken dus. Met iedere slag kwamen ze wel honderd stappen vooruit. 's Nachts hielden ze zich onledig met schelmenstreken en roof. Dr Wilhelm Radloff heeft zeker terecht beweerd dat deze Dubo-volkeren niets anders waren dan de in de 17de eeuw in de geschiedenis van Siberië vaak vermelde Tubiners, die evenals de verwante volkeren der Matoren en Kamassinen, zeer krijgshaftig waren, en lang weerstand boden aan de Russische overheersing, tot ze zich halverwege de 17de eeuw eindelijk onderwierpen en "Jazak" (schatting) betaalden. Die drie stammen moeten bos-Samojeden geweest zijn, die hoofdzakelijk van de jacht leefden, ze waren destijds buitengewoon vaardige boogschutters. Nu zijn ze, met uitzondering van de weinige Kamassinen, volkomen verdwenen en tot Turken of Tataren geworden.

Wanneer de Samojeden uit hun oorspronkelijke vaderland naar het noorden zijn uitgezworven, weten we niet. Men heeft evenwel aangenomen dat deze landverhuizing met de onophoudelijke onrust samenhangt, die ontstond toen de Hiong-Nu en andere Turkse stammen de heerschappij over het Altailand verwierven. Ja, een man als Middendorf meent zelfs dat ze in een wilde vlucht uit het Altaigebergte gejaagd zijn, en noch in de Baraba-steppe, noch in de wouden tussen de Ob en de Jenissei konden blijven; pas toen ze de brede woudgordel achter zich hadden, waren ze weer op een steppe gestuit waar ze een vaderland konden vinden. Zo

zouden ze zich tussen de Finse stammen in het westen, hoofdzakelijk Ostjaken, en de in de bergstreken in het zuidoosten wonende Toengoezen op de toendra gevestigd hebben.

Veronderstellingen als deze lijken me volkomen onmogelijk. De eigenaardige cultuur, die voorwaarde is voor een nomadenleven op de toendra, ontstaat niet in een dag, niet in een jaar, zelfs niet in tientallen jaren of een eeuw. Ze kan slechts de vrucht van een langzame ontwikkeling zijn, een ontwikkeling van generaties door de eeuwen heen. Een volk op de vlucht uit de Altai naar het noorden, dat zonder een dergelijke voorbereiding in de toendra aankomt, is de hongerdood voorbestemd, wanneer het geen ander volk aantreft met een aan de toendra aangepaste cultuur, dat het kan onderdrukken, en welks cultuur het zich eigen kan maken.



Om maar iets te noemen: om op de toendra als nomade te leven, moet je geleerd hebben rendieren te temmen en als huisdieren te benutten. Dat speelt geen volk zonder klaar; achter zo een eigenaardige nomadencultuur ligt een ontwikkeling door een lang tijdperk. Daar komt bij, dat van de oude Samojedestammen in de Altai gezegd werd dat ze geen veeteelt bedreven maar jagers en vissers waren; de hele nomadencultuur met huisdieren was hun dus vreemd. Bovendien kennen we heden ten dage nog Samojedenvolkeren die net zulke jagers en vissers zijn en geen rendieren houden; dat zijn veel van de Ostjak-Samojeden, die in de bossen tussen de Ob en de Jenissei leven, en zich van honden voor het trekken bedienen.

Deze en vele soortgelijke opvattingen over plotselinge, lange zwerftochten van hele volksstammen ontspruiten waarschijnlijk aan de algemene voorstelling van de tijd van de volksverhuizingen in Europa, waarbij men gewoonlijk denkt aan het verplaatsen van complete

volkeren van oost naar west en van zuid naar noord, zoals men de stukken bij het schaakspel voortschuift. Dit is het geval bij krijgsscharen die rovend en plunderend door bevolkte gebieden trekken. Maar als het er om gaat van het zuiden naar het noorden de toendra binnen te dringen, waar het binnentrekkende volk zich eerst een nieuwe cultuur eigen moet maken om te kunnen overleven, dan worden zulke verhuizingen een onmogelijkheid, zelfs wanneer een jagersvolk over de nodige vaardigheden beschikt om zich aan de oevers van de Ob en de Jenissei door jacht en visvangst staande te houden.

Evenzeer was men geneigd de oorsprong van alle volkeren in Centraal Azië te zoeken, en ze van daar uit waaiervormig in alle richtingen te laten uitzwerven. Waarom juist Centraal Azië de wieg van zovele volksstammen zou moeten zijn is mij niet echt duidelijk. Waar de wieg van de mensheid stond weten wij nog niet. We weten slechts dat de tijd, dat de mensheid op aarde ontstond, zich over de aarde verspreidde en in afzonderlijke stammen begon te splitsen, zoveel honderdduizenden jaren achter ons ligt, dat het bij vragen als deze, over de oorsprong en verspreiding van thans levende volkeren, totaal geen rol speelt.

Nog iets waar in men zich licht vergist: de gebruikelijke indeling van de volkeren in Fins-Hongaarse stammen, Samoeden, Turken en Tataren, Mongolen, Toengoezen en Mandschu enzovoort, berust alleen op de taal en heeft met de werkelijke oorsprong en verwantschap van deze stammen waarschijnlijk weinig te maken. Een volk kan, doordat het afhankelijk wordt van een ander volk of daar nauw mee in contact komt, ook de taal en de cultuur van dit volk overnemen, hoewel er oorspronkelijk niet de geringste verwantschap is. Daarvan zijn er voorbeelden te over. In Noorwegen hebben we bijvoorbeeld de Berg-Finnen. Ze spreken een Finse taal, die heel erg lijkt op de Kwanische en Karelische taal, hoewel ze zonder twijfel niet aan deze volkeren verwant zijn. Een ander voorbeeld zijn de Bulgaren, van oorsprong een Fins volk, dat in de 10de eeuw nog Fins sprak, maar dat gedurende z'n omzwervingen door Rusland geleidelijk de Slavische taal overnam, en zich als Slaven aan de monding van de Donau gevestigd heeft.

Wanneer wij in de Altai geen stammen of resten van stammen vinden die Samoeds spreken, en niet aan te nemen is dat ze daar ooit naar toe verhuisd zijn, schijnt dat in ieder geval te bewijzen, dat de Samoedse talen in lang vervlogen tijden veel verder naar het zuiden verbreid waren, dan heden ten dage, en dat verscheidene stammen van de Altai af tot aan het noorden van de toendra, en wellicht langs de grote waterwegen van de Ob en de Irtisch met hun zijstromen en langs de Jenissei met z'n zijrivieren nog verder, voorheen Samoeds gesproken hebben. Daarmee is echter nog niet gezegd dat de verhuizing van de Samoeds sprekende volkeren vanuit de Altai naar het noorden en noordwesten is geschied. Even zo goed kan voor een deel een verbreiding in tegengestelde richting hebben plaatsgevonden, van de grote wouden en rivieren naar de Altai, terwijl anderzijds ook een uitbreiding noordwaarts naar de toendra denkbaar is. Kai Donner, die het voorstaande gelezen heeft, deelt mij mee dat zijnsinziens de Samoeden, toen ze nog een gemeenschappelijke taal hadden, aanmerkelijk verder naar het westen geleefd moeten hebben, dan uit hun huidige woonplaats is op te maken. De bakermat van het Fins-Hongaarse volk zou op de westhelling van de Oeral gelegen hebben. Dan ligt de gedachte voor de hand de oorsprong van de Samoeden in het Oeralgebergte te zoeken, en dat ze van daar naar verschillende kanten uitgewaaid zouden zijn. Pas in de allernieuwste tijd zouden ze bij de zee zijn aangekomen; dat is onder andere reeds daaruit te concluderen dat hun taal geen eigen woord voor zee heeft. Zodoende zou hun oorsprong nog westelijker gelegen hebben als ik aannam. Maar het lijkt mij, dat de grote rivieren, zoals de Ob met z'n visrijkdom, aan zo'n volk bijzondere mogelijkheden tot levensonderhoud en verdere verspreiding geboden moet hebben.

Of de verschillende Samojeeds sprekende stammen oorspronkelijk tot dezelfde volksstam behoord hebben, is een andere, moeilijk te beantwoorden vraag. Veel wijst er op, dat de huidige Samojuden een tamelijk ongelijkaardig gemengd ras vormen. Zo kenschetst Middendorf de Tavgy- of Uvam-Samojuden als kleine, in doorsnee slechts  $\frac{4}{3}$  Engelse voet (154cm) lange mensen met Finse gelaatstreken, die door een 5 voet (164cm) lange man geïmponeerd waren. Daarentegen zijn er andere stammen, bijvoorbeeld op Jamal, die we zelf ontmoet hebben, evenals een paar hier aan de Jenissei, die dikwijls beduidend groter zijn, en er eerder als Mongolen uitzien.

Men kan hier echter niet verwachten dat een volk zijn ras zuiver gehouden heeft, want de verschillende volksstammen wonen dicht bij elkaar en hebben veel contact. Bovendien rust er bij zulke volkeren vaak een zedelijk verbod op het kiezen van een partner uit de eigen stam; zij moeten daarom een partner uit een andere, liefst vijandige stam, halen; destijds waren de vrouwen zelfs vaak krijgsbuit. Bij al deze stammen zijn dus bij voorbaat al verschillende typen te verwachten. Zo is het in werkelijkheid ook. Het is niet meer dan natuurlijk, dat de oostelijke Samojuden grote gelijkenis met de Dolganen, Jakoeten en Toengoezen kunnen vertonen, terwijl zoals Kai Donner mij laat weten, niet alleen de Kamassinen aan de noordzij van het Sajangebergte, maar ook de Ostjak-Samojuden duidelijke sporen van Tataarse invloeden verraden. Het zou wel eens moeilijk kunnen zijn, nu de verschillende volksstammen in Siberië louter op grond van hun uiterlijk of anatomische bouw uit elkaar te houden, hoewel vanzelfsprekend bepaalde trekken de ene stam van de andere onderscheiden. Men ziet dit bijvoorbeeld als men een goed type van een noordwestelijke Samojudenstam met een Toengoes of een Jenissei-Ostjaak vergelijkt.

Een ding is zeker: de nomadencultuur van de toendra met haar rendierteelt is zeer oud, en stamt uit lang vervlogen tijden. In Noord-Noorwegen vinden we volgens Ottar al in de 9de eeuw rendierteelt, die destijds reeds goed ontwikkeld geweest schijnt te zijn. Dat deze Noorse cultuur geheel onafhankelijk van de Aziatische rendiercultuur ontstaan zou zijn, is niet waarschijnlijk, want van Noorwegen tot Oost-Siberië strekt zich een samenhangend land uit, waar overal nomaden met rendieren leven. Daarom is het wellicht juist een samenhang in deze nomadencultuur aan te nemen. Ze kan uit het oosten, uit de grote Siberische toendra gekomen zijn en zich daar in een ver achter ons liggend tijdperk ontwikkeld hebben. In het geval dat ze niet aan een onbekend, aan de Samojuden voorafgaand oervolk is toe te schrijven, wat het waarschijnlijkste schijnt te zijn, moet men wel aannemen dat een Samojeeds sprekend jagersvolk in het noordelijk deel van de wouden ten zuiden van de toendra, geleidelijk aan begonnen is rendieren te temmen en als huisdieren te houden. Hieruit heeft zich dan langzamerhand het nomadenleven op de toendra ontwikkeld.

Ook Kai Donner verklaart met volledig met deze zienswijze in te stemmen. Hij meent: "dat de rendiercultuur een oeroude Arctische culturele erfenis moet zijn, die de later aangekomen volkeren zich waarschijnlijk van de nu verdwenen volkeren, die eens de toendra bewoonden, toegeëigend hebben. Dit staat niet in de weg dat ze in vroegere tijden een veel grotere verspreiding gekend kan hebben. In ieder geval is het verrassend, dat de terminologie van de rendierteelt in taalkundig opzicht zo weinig overeenstemming tussen de verschillende volkeren toont. Men moet daaruit wel opmaken, dat ze zich allen al sinds een lange tijd van rendieren bediend hebben." Samojeed is de gemeenschappelijke naam voor alle Samojeeds sprekende stammen, maar geen van hen noemt zich zelve zo. De naam Samojeed klinkt Russisch, en het ligt voor de hand daarin een slavisch woord te zien. Dat zou "zelfeter" betekenen, dat wil zeggen een mens die zich zelf of zijn soortgenoten verorbert, dus een menseneter. Het is niet onwaarschijnlijk dat de Russen de woest uitzierende inboorlingen, waar

ze kennis mee maakten in het noordoosten, zo een naam gegeven hebben. Net zo goed is het mogelijk dat deze volkeren bij hongersnood hun doden gegeten hebben, wat op vele andere plaatsen op aarde ook gebeurt. Het is evenwel zeer twijfelachtig dat dit de oorsprong van de naam is. Anderen hebben hem uit de gelijkenis met Suomi (Samen) willen verklaren, en nemen een Finse afkomst aan. Het waarschijnlijkste is, dat de naam van een verkeerd verstaan, voor de Russen vreemd woord stamt, dat op de gebruikelijke volksetymologische wijze tot "Samojeed" werd.

De Samojeden worden tegenwoordig gewoonlijk in vijf hoofdgroepen verdeeld. De Tavgy, die men ook Taimyr-Samojeden kan noemen, en die op het schiereiland Taimyr ten oosten van de Jenissei tot aan de Chatangabaai wonen, zijn rendiernomaden en leven in de toendra van de rendierteelt, terwijl ze ook bij gelegenheid in rivieren en meren vissen, en daarnaast nog op wilde rendieren en pelsdieren jagen. De Jenissei-Samojeden wonen aan de Jenissei. Ze bezitten eveneens rendieren, maar minder, en voeden zich voor een deel met riviervisserij en jacht. De Jurak-Samojeden bewonen de toendra van de Jenissei tot vlak bij de Witte Zee. Ze zijn overwegend rendiernomaden, maar bedrijven daarnaast ook de jacht en de visvangst. De Ostjak-Samojeden leven in het noordelijke deel van de bosrand ten zuiden van de toendra. De noordelijksten onder hen houden ook een paar rendieren; de meer zuidelijken zijn daarentegen uitsluitend jagers en vissers, en bezitten als huisdieren meest alleen honden, voor een deel ook paarden. Ten slotte kunnen we ook de Kamassinen nog noemen, die op de noordflank van het Sajan-gebergte wonen, en een geïsoleerde Samojedenstam vormen.

Deze hoofdgroepen spreken verschillende talen; ze zijn in kleinere stammen verdeeld, die weer verschillende dialecten spreken. We kennen de Samojedentalen hoofdzakelijk door Castrèns baanbrekende onderzoekingen, maar sinds zijn tijd heeft men zich maar weinig met hen bezig gehouden, tot de jonge Finse taalonderzoeker Kai Donner de laatste jaren de streken rond de Ob en de Jenissei doorkruiste en totnogtoe voornamelijk de taal van de Ostjak-Samojeden bestudeerde. Hij laat mij weten dat deze Samojeden, zo'n 3000 in getal, meer dan 20 verschillende dialecten spreken. De Samojedenstammen leefden over zeer grote afstanden verspreid; bovendien kunnen we, zoals Donner aanvoert, berekenen dat ze zich meer dan 2000 jaar geleden moeten hebben opgedeeld. Het is daarom waarlijk geen wonder dat zowel tussen hen als tussen hun talen grote verschillen optreden.

Dat de Samojedentalen niet meer zo'n grote verspreiding naar het zuiden kennen als destijds, is blijkbaar te wijten aan het binnendringen van andere culturen met andere talen, die de vroegere cultuur verdrongen hebben. Of de Samojeeds sprekende volkeren zijn daarbij verdreven, of ze hebben misschien langzamerhand de andere cultuur en hun taal overgenomen. Zo hebben enkele Samojedenstammen, de Tubiners en de Matoren, de Turkse of Tataarse taal overgenomen; ze worden nu dan ook tot de Turken en Tataren gerekend. Ook de Samojeden behoren vanzelfsprekend tot de natuurvolken die het contact met de Europese beschaving niet goed bekommt, en daardoor tot ondergang gedoemd zijn. In ieder geval hebben vele van de in de toendra wonende Samojeden zich redelijk op de been gehouden, en zijn er onder hen zelfs rijke mensen, die twee- tot drieduizend rendieren kunnen bezitten. Voorwaarde voor hun hele leven is echter de cultuur die ze zelf ontwikkeld en geleerd hebben. De Europese beschaving kan hun niets van waarde bieden. Daarentegen bezorgt ze hun nieuwe gewoonten en levensbehoeften die met hun levenswijze moeilijk te bevredigen zijn. Daarom verzinken vele Samojeden in steeds groter wordende armoede. Komen daar nog jaren van gebrek bij, dan begrijpt men zonder meer, dat hun situatie noodlottig kan worden.



Middendorf verhaalt van jaren waarin de hongersnood meer dan de helft van een stam trof, omdat de visvangst en de jacht geen buit opleverden. In andere jaren breekt misschien de pest onder de tamme rendieren uit, zodat een groot deel van de veestapel uitsterft. Eertijds rijke Samoeden kunnen op deze wijze totaal verarmen, en het valt hun zwaar zich weer op te werken. Komt dan de handelaar met zijn verlokkelijke brandewijn en andere fraaie dingen ten tonele, dan kan het leven voor de Samoedeed nog moeilijk genoeg worden. De ondergang van die nomaden is des te meer te betreuren omdat alleen zij met hun cultuur de onmetelijke vlakten van de toendra kunnen benutten; het blanke ras zal dit nooit leren.

Daarbij maakt Kai Donner nog een paar zeer interessante kanttekeningen. Naar zijn ervaring neemt het aantal inwoners van het noordelijkste deel van de toendra, die volkomen geïsoleerd leven, louter door heersende ziekten af. Verder naar het zuiden ligt het heel anders, daar sterven de inheemsen in korte tijd uit; in bepaalde streken bedraagt de kindersterfte tot 50% van de geboorten. De oorzaak ligt niet in de slechte zuigelingenzorg of in ziekten na de geboorte, maar meent Donner, de zwakheid van de ouders. Deze is zeker toe te schrijven aan de plotselinge omwenteling in de levensomstandigheden die optreedt als de nomade zijn leven in de vrije lucht opgeeft om zich in een kleine hut te vestigen. Daar komt de brandewijn en de syfilis nog bij, enz. Bovendien nemen de Russen in het zuiden de jachtgebieden en het viswater weg, en maken de inheemsen daarmee het bestaan zwaarder. Daarom is het niet verwonderlijk dat ze in die gebieden een snelle en zekere ondergang tegemoet gaan.

Op het land voor ons zagen we een huis en enige plaggenhutten. Daar woonden waarschijnlijk Russen in, die hier 's zomers komen vissen. Verder naar het oosten stonden ongeveer vijf Samoedententen. Deze tenten en hun bewoners waren het volgende doelwit van onze streven. 's Middags begaven enkelen van ons zich aan land. De ingezetenen stroomden op het strand samen om ons welkom te heten; maar de bodem loopt hier onder water zeer langzaam af, en de boot liep al ver uit de kust vast, zodat het onmogelijk was aan land te gaan zonder door het water te waden. De mensen op het strand wezen naar een plek verder naar het oosten, waar een van hun boten aangemeerd lag. Daar was het wat dieper, en omdat we over die boot heen kropen, kwamen we aardig droog aan wal. Verder hebben de inwoners hier hun boten altijd een flink stuk uit de oever verankerd. Ze gaan nooit van of aan boord, zonder door het water te waden; ze dragen daarom ook leren broeken die met leren laarzen waterdicht aaneengenaaid zijn.

Wostrotin ging als eerste aan land, zoals het een Doema-vertegenwoordiger van dit deel van de wereld past. De mensen hier waren immers burgers van het land dat hij representeerde. Daarom noemden we hem de "Samoedekoning."



Het bleek dat de inheemsen Samojeden van de Oostoever van de Jenissei waren, en geen Juraken, wat we op het eerste gezicht dachten, omdat ze donkere Juraakse kaftans met capuchons en rode randen droegen. Ze hebben deze kledingstukken verkregen, doordat enkelen onder hen met Juraakse vrouwen getrouwd waren. De Juraken van het land op de westoever van de Jenissei en de Jenissei-Samojeden lijken in uiterlijk zeer nauw met elkaar verwante stammen te zijn; hun talen kan men als twee dialecten van dezelfde taalstam zien. Toen we aan land kwamen werden we natuurlijk aangegaapt en overal betast. Het nieuwsgierigste waren deze jagers naar onze geweren, als kostbare kleinoden hieven zij deze voorzichtig op, bekeken ze van voren en van achter en bevoelden ze overal.

Deze lieden huisden in vijf tenten die boven aan de vlakke rand van de overhelling stonden. Het waren allen rendierhouders, maar ze hadden hun rendieren 75 kilometer verder in de toendra staan, aan de andere kant van de Jenissei, omdat ze hier zelf gedurende de zomer op visvangst waren. Ze bezaten elk hoogstens 200 rendieren en waren dus niet rijk te noemen. Daarom moesten ze ook op visvangst gaan, iets wat bij rijke Samojeden, die duizend tot tweeduizend rendieren bezitten, niet op zou komen om zich tot zo'n levenswijze te verlagen. Zij leven het hele jaar door met hun rendieren op de toendra.

De bewoner van de eerste tent toonde ons met trots zijn twee vrouwen. De ene vrouw zat in de tent met gekruisde benen op de grond, en naaide een kledingstuk van bont. Naast haar had ze een kind van drie tot vier jaar, met lang lichtbruin haar, zodat men onwillekeurig naar de vader en de moeder keek, die beiden ravenzwart haar hadden. De moeder was een klein, lelijk, kreupel gedrocht, en het was bijna niet te begrijpen dat zij iemand, of het nu een Rus of een Samojeed was, in verleiding had kunnen brengen. De tweede vrouw had een zuigeling in een hangwiegje, dat onder de schuine wand aan de tegenoverliggende zijde hing; zijzelf hield zich verborgen achter een gordijn, zodat we nauwelijks een glimp van haar konden opvangen.

Het is overigens niet te verwonderen dat bij volkeren zoals deze de kinderen van tamelijk gemengde herkomst zijn. De vrouw wordt gekocht, soms zelfs tegen een hoog bedrag, en geldt als eigendom van de man, dat hij verhuren kan en waarover hij mag beschikken zoals

het hem voordeligst voor komt. Naar Middendorff vertelt is het volstrekt niet ongewoon dat aan Kozakken, goudzoekers en andere mannen, gedurende de zomer of ook in de winter vrouwen van de autochtonen ter beschikking werden gesteld, tegen een vanzelfsprekende vergoeding. Heeft een man twee vrouwen, en heeft hij ze niet allebei nodig, dan verhuurt hij er vaak een, wat een des te groter voordeel oplevert, omdat behalve het aandeel in de vangst dat hij als eigenaar ontvangt, ook nog naar algemeen gebruik een deel aan de vrouw toekomt.

In vroeger tijd hoorde het bij deze nomaden tot de plichten van de gastvrijheid, dat een gastheer zijn gast eerde door hem een vrouw of een dochter ter beschikking te stellen. Middendorff zegt zelfs dat dit in zijn tijd nog gebruikelijk was. Hoezeer de vrouw als eigendom werd gezien, bewijst een geschiedenis die Castrèn in 1846 vertelde: Een Samojeed werd gevangen genomen en naar Turuchansk getransporteerd, omdat hij zijn vrouw doodgeslagen en opgegeten zou hebben. Toen de rechter bij het verhoor vroeg hoe hij zoiets had kunnen doen, antwoordde hij koelbloedig: Ik heb mijn vrouw gekocht en eerlijk betaald, en met mijn eigendom mag ik doen wat ik wil.

De vrouw is vanzelfsprekend een lagerstaand wezen, dat er alleen is om voor de man te werken en hem genot te verschaffen, kinderen te baren en groot te brengen. Ze is natuurlijk ook volstrekt onrein en mag onder geen beding het heilige of bovennatuurlijke naderen. Zo mag een vrouw bijvoorbeeld in geen geval het spoor van een karavaan kruisen. Middendorff vertelt dat hij eens bij een astronomische waarneming zijn instrument op een slee opstelde om het gemakkelijker af te kunnen lezen. Zijn Samojeedse begeleider had echter geschrokken uitgeroepen: "Vrouwenslee! Je zondigt verschrikkelijk tegen de goden!" Middendorff moest met zijn instrument een systematisch aflaatritueel ondergaan om zijn Samojeedse vriend gerust te stellen.

Als je met deze mensen samenleeft merk je spoedig dat er een strikte arbeidsverdeling tussen mannen en vrouwen is doorgevoerd. De mannen houden zich bezig met de volledige verzorging van de rendieren, inclusief het rijden met de rendieren; daarnaast beoefenen ze de visvangst en gaan op jacht. Zodra ze echter thuis in de tent komen doen ze helemaal niets meer, hooguit onderhouden ze hun jachtoerusting, of maken de netten in orde. De vrouwen nemen de vangst en de jachtbuit in ontvangst en hebben al het werk in huis, het prepareren van de vellen, het naaien van de kleding, en het koken te bestieren. Ze zetten de tent op, houden hem in orde en breken hem weer af en verhuizen daarmee als het nodig is naar een andere plaats. Daarnaast moeten ze vanzelfsprekend ook op de kinderen letten. blz.79. Hoewel de vrouw dus een ondergeschikte plaats inneemt, krijgt men toch de indruk dat ze in ieder geval goed behandeld wordt. In de regel kan men niet zeggen dat ze op een of andere wijze onderdrukt wordt, en het gebeurt uiterst zelden dat er gescholden wordt. In het huishouden speelt ze een grote rol; de man raadpleegt bij alle belangrijke zaken zijn vrouw, en wendt zich op vriendelijke en liefdevolle wijze tot haar. Er zal daar net zo weinig gebrek zijn aan vrouwen die het commando voeren als aan mannen die pantoffelhelden zijn. Bij dronkenschap kan het natuurlijk voorkomen dat echtelieden ruzie maken, maar verder zijn de Samojeeden een vredelievend volk. De vruchtbaarheid van de vrouwen schijnt niet groot te zijn. Ik heb nergens veel kinderen gezien, meestal twee of drie, en alleen dan meer, als een man meer vrouwen heeft.



We namen ook een kijkje in de andere tenten. Voor een tent zaten vele vrouwen met hun kinderen. Zodra we dichterbij kwamen vluchtten ze naar binnen en verstopten ze zich. Dit is meer een soort bedeesdheid door hun opvoeding denk ik, want ze hadden er niets tegen weer naar buiten te komen en zich te laten fotograferen toen we dat vroegen.

Vaak zagen we onder de tentstokken kleine Russische heiligenbeeldjes hangen, die net als de andere godenbeeldjes steeds op reis werden meegenomen. Blijkbaar zijn deze mensen toch christenen, althans in naam. Hoe diep het geloof bij hun zit is een andere vraag; ze hangen daarnaast zeker hun oude heidendom aan. Het is ook het veiligste iets achter de hand te hebben, als het ene geen succes heeft. Het is ook wel aannemelijk: de mensen kunnen het weliswaar goed met de christengod vinden, maar voor de rendierteelt toont hij toch niet veel begrip, want daarvan heeft hij in Europa toch niets geleerd. Voor rendieren moet je de oude goden hebben, die daarmee raad weten. Op de toendra hebben zij zeker hun offerheuveld met ruwe godenbeelden uit boomstammen, die met het bloed van de offerdieren besmeurd worden en waarvoor zij hun heidense rituelen verrichten. Ze hebben zeker ook hun sjamanen of medicijnmannen, die er voor zorgen dat ze met de bovennatuurlijke machten op goede voet staan, en die in geval van nood de geesten kunnen bezweren. blz 80.m Verscheidene mannen waren goed gevormd en krachtig gebouwd. Ze waren niet zo klein als onze Berg-Finnen, maar in lichaamsgrootte eerder met de Samoeden op Jamal te vergelijken, evenals in hun gelaatstrekken. Meestal waren ze baardloos, of hadden slechts wat spaarzame beharing op de bovenlip. Maar weinigen droegen ook op de kin of de wangen een baard. De vrouwen waren meestal beduidend kleiner dan de mannen en zagen er gewoonlijk veel typischer als rasechte Aziaten uit.



Hoewel deze dag een van de vele heiligendagen in Rusland en Siberië was, hadden slechts een paar vrouwen zich in feesttooi gestoken. De een droeg een rode kaftan, de ander liep trots in een blauwe met rode kant rond. De anderen droegen tamelijk onopvallende bontkieren die voor een deel reeds een weinig versleten waren. Maar deze Samojedenvissers zijn dan ook geen welgestelde mensen, men kan ze het best met de Zee-Finnen in Noorwegen vergelijken.

Ze vertelden dat de vorst, die in de oostelijkste tent woonde, naar de koopman westelijker aan het strand was gegaan, en dat we daarheen moesten als we hem wilde begroeten. Ieder kleine stam of familie van Samoeden wordt door zo'n vorst geregeerd, die hun opperhoofd en rechter is, en de belasting of "jazak" int en aan de Russische regering moet afdragen. Toen we daar nog stonden begon een van de vrouwen het slechts uit linnen voden bestaande dek van een tent af te nemen, en de stokken uit de aarde los te maken. Dit om de tent direct daarnaast weer op te zetten. Op deze manier houden ze grote schoonmaak, wanneer de bodem in de tent te zeer bevuild is door de weggegooide rommel; men trekt eenvoudigweg een stukje verder met de tent. Een plek waar ooit een tent heeft gestaan geldt als onrein en daar wordt nooit meer een tent op gezet. Daarom vindt men ook zo vele oude tentkringen.

Wij liepen westwaarts naar de handelaar; er zou daar ook een klooster liggen. Uit de verte hoorden we al een luid geschreeuw en zagen we twee mannen op het strand liggen: het was zijne hoogheid de vorst met een vriend. Ze waren beiden stomdronken, dat wil zeggen de vorst zat nog enigszins rechtop en bruldeblz81 onophoudelijk als een jonge stier, iets wat een lied moest voorstellen, terwijl de andere met z'n gezicht in het zand gedrukt lag en kreunde als een beest.

Toen hij ons aan zag komen verhief de vorst zich eerst op handen en voeten en richtte zich toen op twee benen op, als een kind dat voor het eerst leert lopen. Hij wankelde op ons af en riep ons toe dat hij drank wilde hebben. Ondertussen herhaalde hij voortdurend in het Russisch: "Zeg me wat recht is, zeg me wat slecht is, zeg me wat recht is, zeg me wat slecht is..." Volkomen geschift! We konden ons slechts met moeite van de dronken man losmaken; maar weldra zwalkte zijne hoogheid weer het strand op, en wij trokken verder. Het is wonderlijk met deze natuervolkeren. Zo goed en redelijk als ze ook zijn en ondanks vermogen tot zelfbeheersing dat hen bijna nooit in conflicten geraken laat, zijn ze in één ding gelijk: de brandewijn kunnen ze niet weerstaan, en er zijn helaas al te veel lieden die hier profijt van trekken.

Maar ze zijn wel eerlijk, die Samoeden. Ik herinner aan wat Middendorff van zijn reis over de Taimyrtoendra naar het noorden vertelt. Ondanks de tomeloze begeerte die de aanblik van zijn brandewijnvat bij de Samoeden opwekte, kon hij dit vat naast verscheidene gevulde flessen onbewaakt op de toendra laten staan, zonder dat de Samoeden er een vinger naar uitstaken. Hij vond een gestrande boot op de toendra, die daar wellicht al honderd jaar gelegen had, maar er ontbrak nog geen spijker aan: hij was toch het eigendom van de witte Tsaar. Daarbij hadden ijzeren nagels destijds een grotere waarde voor de noordelijke Samoeden, dan het glanzende goud! Wat een verschil! Mensen die tot ons ras behoren mag het misschien lichter vallen niet voor de drank te bezwijken, maar het kon voor hun nog wel veel moeilijker zijn er af te blijven als ze het midden in de toendra vonden, en zin hadden om te drinken, en nog veel moeilijker zich de onbeheerde ijzeren nagels niet toe te eigenen, als ze die nodig hadden. Maar door het contact met de Europese beschaving en haar brandewijn en door een grondige kennismaking met de afpersingen van de handelaren en de beambten, raakten zedelijkheid en moraal ook bij een volk als de Samoeden in verval.



Blz. 82. We kwamen bij twee of drie plaggenhutten aan. Daar in woonden een paar Russen die hier gedurende de zomer visvangst bedrijven en onder de ingeborenen vis inkochten. Verder naar het westen lag een laag houten huis, het "klooster" waar we van gehoord hadden. Daar woonden een zestal monniken met een aantal novicen, die zich er op voorbereiden om monnik te worden. Er woonden ook twee nonnen bij hen. De monniken verbleven in de zomer hier, om voor het klooster waar ze vandaan kwamen te vissen.

....Op het gebied van de vangst en toebereiding van vis schenen ze hun mannetje wel te staan. De vissen worden meestal van hun ingewanden ontdaan, gewassen en in vaten ingezouten; een klein deel wordt ook gedroogd. Aan het plafond van de kamer hing het vol met drogende vissen, wat in ieder geval een lekkernij is voor de monniken daar. Bij een goede borrel smaakt zo'n vette gedroogde vis helemaal niet slecht en hij past zeker goed bij sakuska, de gebruikelijke versnapering in een Russisch klooster. We kochten gedroogde omul, die door en door vet was; de smaak ligt tussen gedroogde heilbot en gerookte zalm. Bovendien kochten we verse rode kaviaar, die op de ontbijttafel aan boord grote vreugde verwekte. Deze rode kaviaar is meestal omulkuit, maar ook kuit van andere zalm-achtigen die hier gevangen worden. Het wordt in grote hoeveelheden ingezouten.

### **Visvangst op de Jenissei**

.... De vangst wordt meestal met netten bedreven, die men voor de langzaam aflopende zandbanken uitwerpt en naar het land toetrekt. Maar het is daar gewoonlijk zo ondiep, dat de vissers door het water moeten waden om de netten in te trekken en de vissen er uit te nemen. In goede tijden vangt men bij elke worp een flinke hoeveelheid. Het aantal netten dat in gebruik is is zeer groot. In het jaar 1907 waren er in de benedenloop van de Jenissei 200 netten die aan Russen toebehoorden, en 550 in bezit van de ingeborenen. In 1908 telde men alleen op de Brechovski eilanden en verder stroomafwaarts langs de Jenissei ongeveer 150 Russische netten, terwijl het aantal van de ingeborenen de 250 niet oversteeg. De afname van het aantal netten der ingeborenen is naar men mij meedeelde, grotendeels het gevolg van een heftige pokkenepidemie. Rekent men per net 5 man, dan waren in 1908 ongeveer 2000 man werkzaam in de visserij langs de Jenissei.

De vangst wisselt elk jaar, maar gemiddeld wordt er per jaar zo'n 4000 kg binnengehaald; 6500 kg gedurende een zomer wordt als een goede vangst beschouwd. De totale opbrengt van de visvangst is in de loop der jaren enorm toegenomen; van zo'n 50000 kg in 1846 tot 1,3 miljoen kg in 1906. Toen werd de verbinding per stoomboot op de Jenissei beter en regelmatig, waardoor de hoeveelheid nog aanzienlijk toenam; men schat de totale visvangst in 1907 op 3 miljoen kg. Wat de vangst de laatste jaren bedroeg heb ik niet kunnen vernemen.

De visvangst is deels in Russische handen, deels in die van autochtone Jenissei-Samojeden en Juraken. Deze verkopen hun vangst aan Russische opkopers. Zij krijgen daar meestal geen geld voor maar goederen, die hen ook vaak op krediet gegeven worden, zodat ze bij de kooplieden in de schuld komen te staan en daardoor in een afhankelijke positie van hen geraken. Zij moeten de goederen voor een tamelijk hoge prijs aanschaffen, welke door de kooplieden bepaald wordt, en evenzo moeten zij hun vis tegen een door de kooplieden vastgestelde prijs verkopen. Dat het voordeel hier niet aan de kant van de ingeborenen ligt laat zich makkelijk begrijpen. Velen blijven hun leven lang schuldenaar van de handelaren, en wanneer ze overlijden gaat de schuld over op hun familie of hun kinderen. Een treurige omstandigheid die we van de vroegere Noorse vissersbevolking nog maar al te goed kennen.

Als we de prijzen eens vergelijken: een pud roggemeel kost in Jenisseisk 0,75 roebel, en in de vissersplaatsen 1,50 roebel, terwijl een steur waar de Samoeden 3,20 tot 3,80 roebel voor krijgen, in Jenisseisk zeker 4,75 tot 6 roebel opbrengt.... De meeste gegevens over de visvangst heb ik uit Isatsjenko's officiële verslag van zijn onderzoek naar de visserij op de Jenissei.

### **Hoofdstuk 6 In afwachting van de verdere reis.**

blz. 91 onderaan.... Toen we aan het strand kwamen was onze boot verdwenen. Naderhand hoorden we dat hij aan boord was gehaald. Wij moesten maar één van de tenten bezoeken en met handen en voeten aan wat Samoeden duidelijk maken dat ze ons naar het schip moesten roeien. Dat deden ze overigens met groot genoegen, toen ze ons tenminste begrepen hadden. De volgende dagen woei er een hevige wind, die in deze brede inham een zware zeegang verwekte. Het was dus niet raadzaam met de lastig te roeien boot verdere uitstapjes te maken....

Verscheidene mensen aan boord hadden gehoopt met de ingeborenen een aantrekkelijke ruilhandel op te kunnen zetten en op deze wijze waardevolle pelsen te verwerven. Daartoe hadden zij zich thuis reeds van ruilmiddelen voorzien. Onze Deense steward had 26 mark in glazen kralen, halskettingen en andere snuisterijen geïnvesteerd, die volgens hem op de ingeborenen grote indruk zouden maken. Wat een teleurstelling! Wat er aan bont was geweest was allang aan Siberische handelaren verkocht. Men kan toch niet geloven dat deze autochtonen naïef genoeg zouden zijn om zich met glazen kralen te laten bedotten. Ze weten met geld evenzogoed raad als wij. De prijzen van de vellen zijn bij hen nauwelijks lager dan bij ons thuis. De arme steward! Hij was niet te troosten dat hij zijn kapitaal in zo'n slechte belegging had gestoken, want de spullen die hij had gekocht waren nu volkomen waardeloos en hij had ze net zo goed in het water kunnen gooien.

Lied had ons bij de uitnodiging voor deze reis als lokkertje de mogelijkheid in het vooruitzicht gesteld, om ons bij de monding van de Jenissei aan mammoetschnitzels te goed te kunnen doen; want het jaar daarvoor was er in de buurt van Goltschicha een bevroren mammoet in de toendrabodem gevonden. Schnitzels van zo'n opmerkelijk dier, dat zo vele duizenden jaren bevroren in de aarde heeft gelegen, mochten dan wel zeer bijzonder zijn, persoonlijk zag ik daarin niet iets zeer aantrekkelijks. Ik moest aan lijkengif en andere gruwels denken in dat grote, aan een natuurlijke dood gestorven dier, denken.

Het was voor mij dan ook geen echte teleurstelling toen Lied ons mededeelde dat hij zijn belofte van mammoetschnitzels geen gestand kon doen; de honden uit Goltschicha hadden de mammoet uitgegraven en er de hele winter van gegeten, tot in het voorjaar een Russische regeringsexpeditie de boel opgroef en wat er nog over was meenam. Tot de raadselachtstigste dingen, waarop wij in dit zo merkwaardige Siberië stootten, behoort wel dat die grote uitgestorven dieren, de mammoet, maar ook de wolharige neushoorn, bijna onveranderd met vlees, botten en huid en haar zich in der eeuwig bevroren bodem van de toendra bevinden. ....Duidelijk is, dat deze grote lichamen in betrekkelijk kort na het overlijden bevroren moeten zijn, en dat de dieren in de winter gestorven moeten zijn, en op een of andere manier tegen de zomerwarmte beschermt zijn geweest, zodat ze maar weinig konden ontdooien, want anders waren de wekere delen zoals vlees en huid weldra vergaan en hadden ze het niet tot in onze tijd uitgehouden, en zelfs zo goed geconserveerd, dat de honden het nu nog kunnen eten. Baron Toll heeft me verteld, dat zijn honden op een expeditie naar de Ljachov eilanden bij een zandhelling botten van de daarin ingevroren uitgestorven dieren hadden opgegraven, en het merg uit de knoken hadden geknaagd....

*2 september*

Eindelijk goed weer! In een Samojedenboot met Samojeden als roeiers begaf een aantal van ons zich naar het westen, om de bewoners van de Lebiasjij eilanden te begroeten....

Een smalle zee-arm scheidde dit eiland van het grotere, dat in het westen voor ons lag. Daarop stonden vier tenten; hier woonden een paar Samojeden van de westoever van de Jenissei, maar de meesten waren Juraken. In een aardhut huisde een Rus, die vis inkocht van de ingeborenen.

Toen we op dit eiland aan land gingen, was de bemanning van een boot net bezig netten aan boord te brengen om op visvangst te gaan. Er waren twee broers bij, Juraken, die er heel Semitisch uitzagen. De anderen waren Samojeden. De beide broers bezaten samen 72 rendieren, die tijdens de visvangst aan de oostzijde van de Jenissei weidden. Eén van de Samojeden, die naar z'n kleding te oordelen veel armer was, bezat slechts 10 rendieren. Toen ik zei dat je daarvan toch niet kon leven, zei hij dat dat inderdaad zo was. We bezochten zowel de Samojeden als de Juraken in hun tenten; een bijzonder verschil tussen hun woningen is mij niet opgevallen. Ook de Jurakenhoofdman met zijn beide vrouwen bezochten wij. Hij was een oudere, krachtig uitziende man; zijn gezichtstype deed hem op een Berg-Fin lijken, maar zijn eigenaardige dunne knevel, die van zijn mondhoeken naar beneden hing terwijl de bovenlip in het midden onbehaard was, gaf hem ook iets chinees. Eén van echtgenotes was oud, verwelkt en met neergeslagen ogen; haar gezicht leek op een verschrompelde appel. Ook zij had het uiterlijk van een Berg-Fin. De hoofdman zelf verklaarde, terwijl hij op haar wees, dat ze van geen nut meer was, en hij daarom nu een jongere vrouw genomen had. Deze was inderdaad jong genoeg om z'n dochter te kunnen zijn; ze zag er overigen echt goed uit en scheen met haar lot heel tevreden en was trots op haar waardigheid als vorstin, hoewel men zich een begeerlijker lot kan voorstellen dan de vrouw van een oude man te zijn....

Maar zo zijn vrouwen wel op meer plaatsen. De hoofdman vertelde ons dat hij in Obdorsk hoorde, en dat hij daar vroeger iedere winter heen moest reizen, om daar de bijdrage te betalen, die hij als hoofdman of starost onder de belastingplichtigen van zijn volk moest inzamelen. Nu was het hem vergund het in Doedinka te betalen. Zijn naam van Jabtung Aljo; Zijn stam, Orda, wordt naar hem genoemd, dus Orda Jabtung. Iedere volwassene Juraak moet 101/2 roebel belasting opbrengen, arm of rijk, men kan bijna zeggen levend of dood. In bepaalde jaren vindt er een volkstelling plaats, en daarbij wordt vastgesteld wie belastingplichtig is. Hierna moet iedere belastingplichtige betalen tot aan de volgende volkstelling, zelfs wanneer hij ondertussen gestorven is.

De stam telde 32 belastingplichtige zielen. In het jaar 1902 brachten 19 van hen 250 roebel op, de rest weigerde te betalen. In 1910 kwam er maar 88 roebel binnen. Tegen de belastingweigerders is op deze grote vlakten weinig uit te richten. Zelfs als men de manschappen en de tijd heeft om ze te zoeken, zijn ze moeilijk op te sporen. De vorst klaagde zeer over de hoge belasting, waar ze niets voor kregen. En wat kunnen deze nomaden er ook aan hebben? Onderwijs, scholen, geestelijken, artsen, straten en verkeersverbindingen hebben ze niet. Het enige waar ze voordeel van hebben is dat de stoomschepen nu de Jenissei op en af varen, en hen de kooplieden brengen. Hun zaken bloeien, en ze doen het nodige om de Samojeden van hun vellen en daarmee hun rijkdom te ontdoen. Ze verschaffen hen nieuwe levensbehoeften, die hen vroeger onbekend waren, en waarzonder ze uitstekend konden leven, om nog maar te zwijgen van de brandewijn die de kooplieden hen hebben leren kennen. Blz. 97 onderaan. De voor hen meest merkbare activiteit van de regering, is dat ze zich een deel van de visserijrechten hebben toegeëigend, die vroeger alleen aan de Samojeden toekwamen. De Russen hebben voor een deel het recht gekregen op dezelfde plaatsen te vissen; ja hele

streken, waar de Samojeden vroeger het alleenrecht hadden, zijn aan de meestbiedende Rus verkocht. Toen deze daarheen kwamen met het idee als enige tot de visvangst gerechtigd te zijn, kwamen ze spoedig tot de ontdekking dat ze dat recht met de ingeborenen moesten delen, en dat aan dezen bovendien toegestaan was enkele plaatsen van hun oude visgronden voor zich te houden. Daarboven biedt de regering de autochtonen nog het voordeel om hun kinderen bij gelegenheid te kunnen laten dopen. Veel heeft dat mijns inziens niet om het lijf, want tot aan het huwelijk reikt de geestelijke bijstand slechts zelden; dit regelen de ingeborenen naar het zich laat aanzien nog dikwijls zelf.

Het kwam vorst Jabtung Aljo bijzonder onrechtvaardig voor, dat zijn volk zo'n hoge belasting van 101/2 roebel moest opbrengen, terwijl bij de Jenissei-Samojeden aan de oostoever ieder arbeidsgeschikte man slechts 31/2 roebel behoefde te betalen. Dit lijkt werkelijk nogal onrechtvaardig; de grond daarvoor is waarschijnlijk dat de Jenissei-Samojeden ten opzichte van de Juraken als veel armer werden gezien. Overigens schijnt de welstand onder de Juraken heden ten dage ook niet groot te zijn. Deze autochtonen hebben de eerste werking van de beschaving dus al leren kennen: belastingen en heffingen, verder is de staat nog niet gekomen. De voordelen komen misschien later nog, maar dan liggen deze mensen allang onder de aarde. ....Sjamanen hadden de inboorlingen hier niet, naar ze beweerden, en ik kon er ook niet achter komen of ze die wellicht ergens anders hadden. Ze wilden ook niet zeggen of ze afgoden hadden. Ze lachten maar wat als we daarnaar vroegen. Christen zijn ze maar tot een bepaalde graad. Heiligenbeeldjes hingen aan de tentstangen naast de andere huisgoden. De meesten van hen zijn wel gedoopt, in Doedinka of in Obdorsk, net hoe het uitkwam.

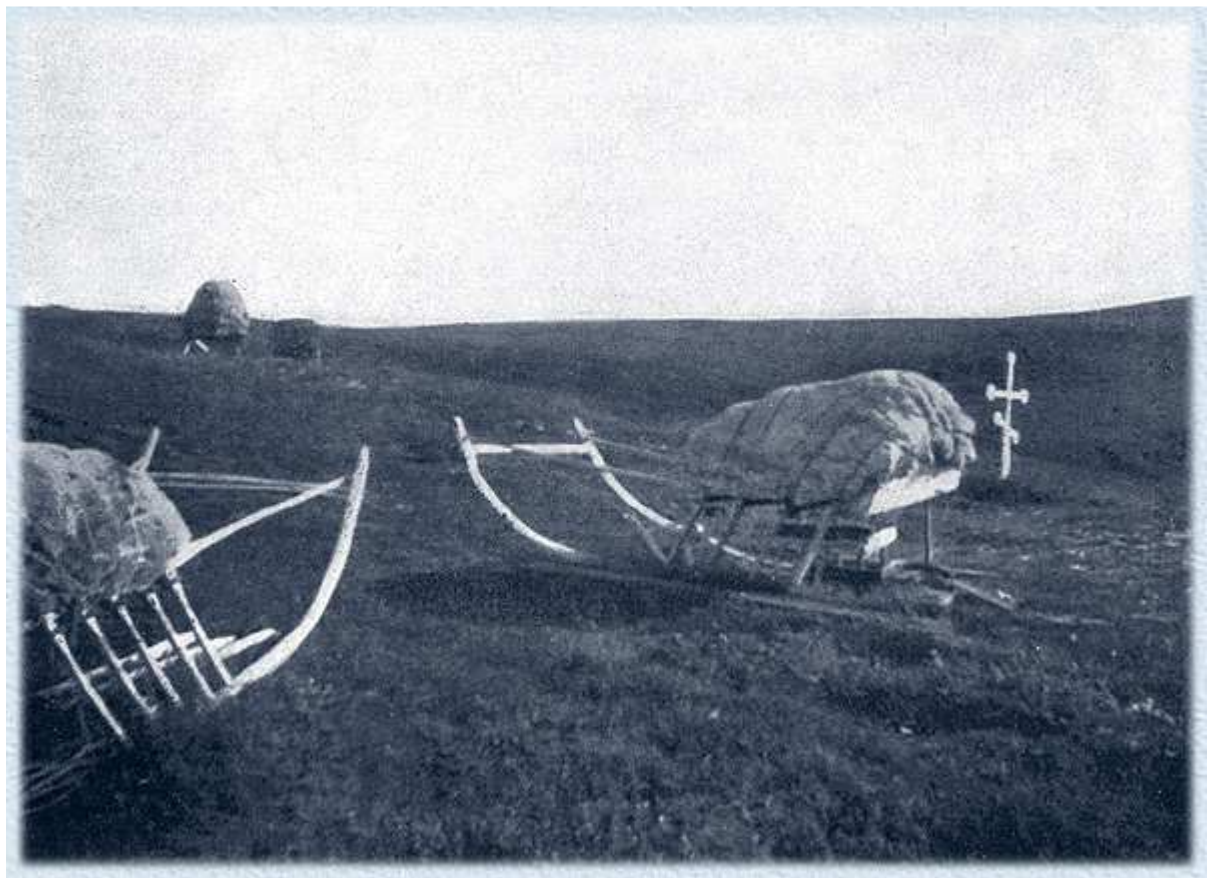
Het eiland was in het binnenland vrij vlak, met kreupelhout, gras en mos bedekt en hier en daar poelen met stilstaand water. Het schijnt overigens droger te zijn dan de Nosonovski-eilanden, waar ik nog onlangs ben geweest. Bij de handelsplaats aan de andere oever zagen we Russen, mannen en vrouwen, en naar de vele tonnen op het strand te oordelen, moest daar grote bedrijvigheid heersen. In twee plaggenhutten woonden nog een paar Dolganen. Ze zijn zoals Wostrotin zegt, de aristocratie van de toendra. Pronkzuchtiger dan de Samojeden en de Juraken, houden ze van sierraden en fijn bewerkte kleding. Dat was een gezond, weldoorvoed meisje dan ook aan te zien; ze lachte onafgebroken uit innerlijke vrolijkheid, en haar pronkkaftan was met het prachtigste borduurwerk versierd. De Dolganen schijnen aan de Juraken verwant te zijn. Ze zijn rendiernomaden, leven in de toendra, en ze zouden uit het oosten, uit het land van de Lena gekomen zijn. Ze zagen er gezond en welgedaan uit, maar ze leken van een gemengd ras te zijn. Mannen kregen we niet te zien, die waren buiten aan het vissen. We kwamen ook nog een Tunguzin tegen, die met een Rus getrouwd was, en een heel aantrekkelijke dochter had. Er woont hier dus een tamelijk gemêleerd gezelschap, en allen schenen opgewekt, actief en tevreden te zijn. Op deze plek zagen we ook enige hoogbenige, krachtige sledehonden. Ze stonden aan de lijn, en behoorden toe aan een visser, die ze in de winter gebruikte voor tochten op de rivier; 's zomers moesten ze zijn boot jagen, waarbij ze langs de oever liepen en het vaartuig trokken. Ze waren groter en krachtiger dan de honden van de rendier-Samojedes, die niet om te trekken werden gebruikt, maar de rendieren moesten bewaken.

Toen we op de terugweg in de buurt van de Correct kwamen, merkte Christensen plotseling op, dat aan de bezaanmast de vlag gehesen werd. Wat had dat te betekenen? Niet lang daarna riep één van de Samojeedse roeiers ons iets toe en wees naar het zuiden: we zagen de masten van een schip! Het waren de masten van het motorscheepje "Omul" dat gezonden was om mensen van de Correct op te halen. Het gezelschap besluit om met de Omul de Jenissei op te varen, omdat het laden en lossen van de Correct nog wel een week kan duren.

Hoofdstuk 6, blz. 106

....Op de vlakke oever ten zuiden van het huis stond een eenzame Jurakentent. Op het strand lag ook één van de gebruikelijke zware vissersboten waarvan men zich hier bedient, en daarnaast ook een kleine kano (wjetka) die van een uitgeholde boomstam was gemaakt. Het was de eerste in z'n soort die ik zag; men gebruikte ze wel voor de jacht. Hij leek zo weinig op de kano's van de Samoeden, dat ik zou geloven dat hij van de Jenissei-Ostjaken afkomstig was, bij wie ik er later meer gezien heb.

Op de helling achter de erven stuitte ik op verscheidene Jurakensleden die hier achter gelaten waren, terwijl hun eigenaren aan het vissen waren. De Juraken laten de sleden, met alles wat ze bij de visvangst niet nodig hebben, gewoon in de toendra staan, tot ze in de herfst terugkeren, om weer naar het oosten te trekken. Geen mens, en zeker geen ingeborene, zou het in z'n hoofd halen deze zaken ook maar aan te raken.



Achter de huizen zag ik hondensleden van verschillende grootte. Ze hadden de vorm die hier bij de Russen het meest gebruikt wordt, verklaarde een oude Rus. Er liepen ook veel sledehonden rond. Ze waren groot en krachtig, en zagen er goed uit. Veel groter en hoogbeniger dan de dieren die wij in 1893 van de Ostjaken voor de reis met de Fram verkregen hadden.

Blz. 112....

Ook in Ananjino zag ik veel mooie krachtige sledehonden. Gedurende de lange winter vindt alle verkeer met sleden plaats, die door honden of rendieren getrokken worden. Met rendieren komt men het snelst vooruit, werd mij gezegd. Maar met een span van deze goede honden



gaat het ook niet langzaam. Men zegt dat men 95 km in één ruk kan afleggen, zonder de honden onderweg te voederen.

De ingeborenen houden van hun honden, en behandelen ze goed. In de boerenhuisjes staat tussen de vertrekken altijd een grote uit stenen gemetselde kachel; hij is van boven breed en plat en is in de winter de meest gezochte slaappleaats van het huis; gewoonlijk slaapt daar de huisvrouw. Als echter de slee na een echt koude tocht thuiskomt, dan moeten de mensen die bij de kachel liggen, wie het ook zijn, dadelijk plaats maken, zodat de vermoeide sledehonden daar kunnen slapen. Het hondentuig dat hier aan de Jenissei het meest gebruikt wordt, is een ruglijn, met trekriemen die over de rug liggen. Men kent echter ook de andere soort, die bij de Ob-Ostjaken zeer gebruikelijk is, met een ring om het lijf van de hond, en treklijnen die tussen de benen door gaan. De honden worden zo ingespannen, dat er zich 4 vooraan bevinden, met de leidhond iets voor de anderen uit. Daar achter nog een paar honden, die afwisselend aan de ene en aan de andere kant van de treklijn worden aangeboden. Gewoonlijk bestaat een span uit 6 tot 8 honden.

Blz.

117

....In Lewinski Besok zag ik een buitengewoon sterke trekhond, die in grootte ongeveer met een St. Bernardshond overeen kwam. Volgens de mensen hier is het niet ongewoon dat trekhonden zo groot worden. Ze zijn goede trekdieren, krachtig, maar niet zo snel als de sterke kleinere honden.

Ik kwam hier voor de eerste keer een Jennisei-Ostjaak tegen. Hij droeg een hoofddoek zoals vrouwen die omdoen, had sterk vooruitstekende wenkbrauwen, een zwarte snor, een bruine huid en lang zwart haar; hij zag er uit als een zigeuner, en leek totaal niet op de ingeborenen die we tot nog toe hadden ontmoet. Er woonden daar nog 2 Jenissei-Ostjaken en een Juraak, zei men, maar die waren uit vissen. Ze waren door Russische vissers als arbeiders ingehuurd.

Een Samojeed die we tegenkwamen droeg een oude stijve vilten hoed, en vertoonde grote gelijkenis met een Japanner. Hij was de zoon van arme ouders, en was uit het noorden naar de Russen gekomen, die verder naar het zuiden aan de rivier woonden. Daar was hij ook naar school gegaan en had lezen en schrijven geleerd; hij zei zelf dat hij het Samojeeds vrijwel vergeten was. Hij scheen wel pienter te zijn; het was zijn taak om voor een koopman uit een zuidelijker gelegen handelsplaats, waar hij vandaan gekomen was, vis in te kopen....

Blz. 131

....Toen hier een aantal jaren geleden een pokkenepidemie uitbrak, heeft die verschrikkelijk huis gehouden, en de artsen waren machteloos. Met ondersteuning van de Siberische leden van de Doema stuurde het Rode Kruis een expeditie uit Krasnojarsk, maar helaas te laat in het voorjaar, toen de sneeuw al begon te smelten. Ze kwamen tot Turuchansk, maar konden door het ontbreken van een trail voor de sleden niet verder in de toendra doordringen. Toch kwamen ze nog ver genoeg om een tent te vinden waarin alles stil was omdat de bewoners, vijf of zes in getal, gestorven waren; buiten lagen de rendieren, die zich niet hadden kunnen losrukken, eveneens dood. In sommige tenten vonden ze nog overlevenden, die er treurig aan toe waren, zonder vuur en bijna verhongerd, en overdekt met nog niet genezen wonden. Welk aantal van zulke tragedies verhult de toendra!

We hebben de Samojeeden en de Juraken nu verlaten en bevinden ons in het land van de Jenissei-Ostjaken en de Toengoezen.... Hier kan men waarnemen hoe Siberische bomen in grote getale in zee terecht komen als drijfhout. Veel bomen staan aan de rand van de oever.

Het hoge water ondergraaft de oeverhelling, en deze stort af. De bomen verliezen hun houvast, en reiken met hun wortels ver over de rivier. Het volgende voorjaar rukt de vloed ze los en voert ze naar de zee, waar ze in het drijfzand raken, en vervolgens op één van de kusten van de IJszee stranden, als de zeestroming ze al niet naar Groenland voert, waar ze de Eskimo's het hout voor de bouw van hun schepen en andere uitrusting leveren. Aan de oever zagen we vele berkenbasttenten van de Jenissei-Ostjaken, in het bijzonder aan de lage westoever, waar ik op een keer 11 tenten bij elkaar telde.

Ik had dit raadselachtige volk graag wat beter willen leren kennen, maar we hadden geen tijd om hier halt te houden en men verzekerde mij dat ik er verder naar het zuiden nog genoeg zou aantreffen.

Uitvoerige taalkundige uitleg van verwantschap en herkomst Siberische volken. Ze lijken op geen enkel ander Siberisch volk. De eigenaardige taal van deze Ostjaken is duidelijk met geen andere van de huidige levende talen in dit deel van de wereld verwant, en moet een geheel andere oorsprong hebben. Ze schijnt niet agglutinerend te zijn (dat wil zeggen dat grammaticale verbuigingsvormen door aanhangsels gevormd worden) zoals de zogenaamde Altaïtalen, het Samojeeds, de Fins-Hongaarse talen, de Turks-Tataarse en andere. Ze is eerder een oorspronkelijk eenlettergrepige taal zoals het Chinees. De Jenissei-Ostjaken en hun taal zijn echter sinds de dagen van Castrèn niet verder onderzocht. Pas onlangs heeft de Rus Anutschin zich onder hen opgehouden en ook de jonge Finse taalonderzoeker Kai Donner heeft ze een paar maanden bezocht. Het is daarbij moeilijk vast te stellen waar deze mensen vandaan komen. Zeker is dat ze vroeger veel verder naar het zuiden verbreid waren dan nu, en waarschijnlijk zijn de tegenwoordig levenden het laatste overblijfsel van een volksstam, die eertijds grote delen van Azië bewoond heeft. De Noorse geleerde dr. Andreas Hansen heeft zelfs de hypothese opgesteld, dat deze Jenisei-Ostjaken tot dezelfde volksstam behoorden als het kortschedelige oervolk, dat destijds voor de intocht van de Germanen in Scandinavië geleefd heeft, en mogelijk ook over grote delen van Europa verspreid is geweest. Hij gaat zelfs zo ver hen verwantschap met de Hittiten, de Pelasgen en andere volkeren uit de oertijd in Zuid-Europa en de mediterrane landen toe te schrijven.

Als dat zo zou zijn, dan verdienen deze Jenissei-Ostjaken meer dan gewone aandacht. En zelfs wanneer hypothesen als deze op zwakke gronden zouden steunen, dan nog zijn deze mensen een hoogst interessant volk, dat verdient nader onderzocht te worden. En wel zeer spoedig, omdat ze met uitsterven bedreigd schijnen te worden; hun aantal is momenteel nog 700 tot 900 zielen, in ieder geval minder dan 1000.

Dr. Radlof beklemtoont in zijn interessante boek "Uit Siberië" dat het Jenissei-Ostjakische volk eertijds een grote verbreiding in zuidelijke richting gehad moeten hebben, en in de Altai en op de noordzijde van het Altai- en Sajangebergte moeten hebben gewoond. Hij vindt bijvoorbeeld, dat in het gebied waar de rivier de Tom ontspringt, driekwart van de namen van de rivieren Jenissei-Ostjakisch is. Dat laat zich alleen daardoor verklaren, dat daar een volk gewoond heeft dat de taal van de Jenissei-Ostjaken of een verwante taal gesproken heeft.

Radlof denkt dat dat hetzelfde volk geweest is, dat volgens Chinese geschiedschrijvers in de 7de eeuw hier woonde en dat "Bila" of "Gelotschi" heette. Hij is zelfs van mening dat de Kirgiezen, die door de Chinezen later in de 13de eeuw "Ki-li-ki-sen" genoemd werden, oorspronkelijk eveneens een aan dat oervolk verwante stam met verwante taal vormden. Al deze volkeren werden door de Chinezen als oorspronkelijk blauwogig en blondharig beschreven.

De Kirgiezen hebben pas later de Turks-Tataarse taal aangenomen en worden nu tot de Tataren gerekend. Door kruising met naburige stammen kunnen ze donkerder van huid en zwartharig geworden zijn. Een paar jaar geleden heeft de Finse taalonderzoeker Ramstedt op grond van de aantekeningen van Castrèn over de taal van de Jennissei-Ostjaken belangrijke argumenten naar voren gebracht, dat deze taal een tak van de Indo-Chinese taalstam is, en zeer nauw verwant met het Tibetaans. Daardoor worden deze volkeren nog verder naar het zuiden uitgebreid, en kunnen we ook beter begrijpen waarom de Chinese geschiedschrijvers ze aanvankelijk blank en niet Turks uitziend noemen. Deze duistere raadsels uit de oertijd van de volkeren en hun verhuizingen trekken de aandacht, vooral in dit onmetelijke land. Ze op te willen lossen is hopeloos, daarvoor weten we veel te weinig....

## **Hoofdstuk 10**

### **Van Werchne-Inbazkoje naar Sumarokowo.**

*13 september*

In alle vroegte gingen we stroomopwaarts verder, door alsmaar hetzelfde land en bestendige zonneschijn. Het bos werd merkbaar weelderiger, en we zagen langzamerhand aan de westoever steeds meer naaldbomen. Toen we een dorp gepasseerd waren, ontwaarden we een boot die door honden getrokken werd. Er zaten drie mannen in. Eén van hen hield op de achtersteven de boot van de oever af, terwijl twee honden langs het strand draafden en de boot aan een lange lijn voorttrokken. Het ging behoorlijk snel; de boot bleef geruime tijd bij ons langs zij varen en de honden, die slechts met woorden aangespoord behoeften te worden, draafden er blijkbaar gewillig en vergenoegd op los.

Het is een hier te lande veel gebruikte vorm van vervoer, die redelijk snel gaat. Op deze manier worden ook de postzendingen tussen de postkantoren stroomopwaarts vervoerd. Stroomafwaarts worden de honden gewoonlijk in de boot genomen, in ieder geval waar een sterke stroming heerst. Met een door honden getrokken boot zou men zo'n 90 km stroomopwaarts kunnen afleggen, zonder de honden te voederen. Het gaat ook niet zozeer tegen de stroom in, als men zou denken, want zo dicht bij de oever werkt de tegenstroom juist mee. ...

*Verder naar het zuiden zien ze steeds meer koeien en paarden, en komen ze nog maar een enkele keer een bootje tegen dat door honden getrokken wordt. De bewoonde wereld komt steeds dichterbij. De expeditie wordt zelfs over land voortgezet, en per spoortrein bereikt men Wladiwastok. Terug bij de Jenissei wordt het gezelschap weer door de Correct aan boord genomen. Nansen eindigt met de aanbeveling om te investeren in goede scheepvaartverbindingen vanuit Europa met de Jenissei en de Ob, omdat die van buitengewone waarde zijn voor de ontwikkeling van Siberië, en dat die investering in het niet zal vallen bij het te verwachten profijt.*

**E.K.**

---